

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה" – חֶלֶק קַנְ"ג

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי רה"י הרב ברוך וידר שליט"א

בית שמגדלין בו תורה ותפילה (ב)

כידוע הגמרא בברכות דף ח. מדברת על מקום התפילה, ואומרת שם הגמרא שהקב"ה אינו מואס את תפילתם של רבים שנאמר "הָן אֶל-פְּבִיר וְלֹא יִמָּאָס".³ מבאר הכוזרי⁴ שמבין כולם, מבין כל הציבור המתפלל תצא "תפילה שלימה בכוונה זכה ותחול הברכה על הכל", כלומר התפילה הזו של הציבור משלבת את כולנו, כל ציבור המתפללים, ותפילתו של זה עוזרת לתפילתו של זה וכך סרים המונעים מתפילתו של הפרט והתפילה מקובלת יותר.

המהר"ל בפירושו לפרקי אבות דרך חיים⁵ עוסק בעניין התפילה בציבור ומביא את הגמרא שם בברכות "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפלל. מבאר המהר"ל שרצון ה' יתברך דווקא בציבור, בתפילת ציבור שבה כל אחד מבקש את ענייניו, "ודבר זה עניין עמוק כי אין מקטרג לציבור במה שהם ציבור יש להם כח כללי ובצד הכלל אין חטא". החטא, כפי שאומר המהר"ל גם במקומות אחרים, שייך רק לפרטים, אבל לא לציבור, ולכן גם לא שייך קטרוג אלא ביחידים. זו הסיבה שתפילת הציבור בבית הכנסת היא שעת רצון. המהר"ל מוסיף שם: "גם דבר זה ידוע לנבונים" – כלומר יש בזה דברים עוד יותר עמוקים הידועים לאנשי הסוד.

מסופר על אברך מתמיד שנהג להתפלל שחרית בישיבה בפוניבו' כל בוקר. בתקופה מסויימת נהג ללמוד עד מאוחר בלילה ונעדר מהתפילה בישיבה. שאל אותו הרב שך בעל 'אבי עזרי', למה אינו בא להתפלל בישיבה, והשיב לו האברך שאינו רוצה למעט מלימודו. אמר לו הרב שך "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקימת",¹ "ואם כן כדי שיתקיים הלימוד שלך אתה צריך להקדים לו יראת שמים, ותפילה בישיבה היא יראת שמים. ממילא כדאי לך הדבר אע"פ שיגרום לך להמעט מזמן הלימוד שלך". אלו דברים מבהילים אבל כך אומר הרב שך.

אני רוצה להתבונן בדברים. בדורנו כאשר אמרו בעולם התורה הכללי 'ראש הישיבה' הכוונה הייתה לרב שך זצ"ל, ובודאי כדאי להעמיק בדברים.

תפילת רבים

בספר שמירת הלשון שאנו כ"כ נדרשים להתחזק בלימודו, מקדיש החפץ חיים מאמר שלם² לעניין תפילה בציבור. הדברים מאירים וחשובים וכדאי ללמוד אותם כשלעצמם.

³ איוב לו ה

⁴ מאמר שלישי סי' יט

⁵ פרק ב משנה ד עמ' עד-עה

¹ אבות ג ט

² שמירת הלשון, חלק שני, חתימת הספר (השנייה)

כאשר יצא רבן יוחנן בן זכאי אל אספסיינוס ערב החורבן, אמר לו "תן לי יבנה וחכמיה" כמסופר בגמרא בגיטין.⁷

באבות דרבי נתן מובאת בקשה זו בהרחבה:

"איני מבקש ממך אלא יבנה שאלך ואשנה בה לתלמידי ואקבע בה תפילה..."⁸

רבן יוחנן בן זכאי היה גדול הדור, וכשהוא עומד ערב החורבן הוא מבין שהצלת עם ישראל איננה תלויה במקדש, אלא תלויה בהמשך קיום השיבות, בהמשך קיומם של בתי מדרשות בהם מתאסף ציבור העוסק בתורה וקובע

תפילה. הדבר המעמיד את עם ישראל לדורותיו היא התורה והתפילה במקום לימוד התורה. התורה איננה עוד דבר שאנו צריכים לעשות, אלא התורה היא עצם הדבר, היא מהות המושג של בתי מדרש ושיבות, והתפילה אף היא חלק מהמהות המיוחדת הזאת. הרב זצ"ל בהקדמה לביאורו לתפילות 'עולת ראייה'⁹ מבאר את היחס בין תורה ותפילה ועד כמה הם משולבים זה בזה.

הדברים האלה מרימים אותנו אל הנושא הגדול של הציבור, של ערך הכלל שהוא גדול מערך הפרטים המרכיבים אותו. זה גם קשור לסוגיית חנוכה, בה קוראים את פירוט קרבנות הנשיאים בפרשת נשא, ולאחר מכן התורה מסכמת את כלל הפרטים. בכלל אין חטא וקטרוג, וזהו הבסיס לקדושה, כפי שדברנו בשבוע שעבר. הישועה הפרטית של כל אדם היא ע"י עצם הציבור שלו לעץ החיים הזה

ששמו 'כלל', דרך הצינור הכללי של כלל ישראל.

"זכמו שאזהב בית המקדש יותר מבתי כנסיות זבתי מדרשות כך אזהב השערים המצוינין בהלכה"

במשנה בברכות מובא שיחיד ההולך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה. בעת שהוא בסכנה הפרטית שלו הוא מבקש: "הושע ה' את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת

העיבור יהיו צרכיהם לפניך".⁶ הוא מבקש על הכלל. כך התבטא הרצי"ה זצ"ל כמה פעמים, שהצעקה איננה עניין פרטי אלא צריכה להיות ציבורית.

תורה ותפילה – קיום האומה

אני מנסה בשיחה זו ובשיחה שקדמה לה להוסיף כוח ולבאר את חשיבות התפילה עם הציבור ובפרט בישיבה. כפי שראינו בשבוע שעבר מבחינה הלכתית עדיפה תפילת יחיד במקום תורה בו הוא לומד יותר מתפילה במניין במקום אחר. נמשיך להתבונן במעלת בית מדרשנו.

⁷ נו:

⁸ אבות דרבי נתן פרק ד

⁹ ענייני תפילה עמ' יט

⁶ ברכות כח:

שערים המצוינים בהלכה

כלומר ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שלומדים בהם לפי שעה".

בבתי כנסיות ובתי מדרשות יש שיעור בין מנחה למעריב, או שיעור אחרי שחרית, אבל בישיבה יש קביעות של תורה.

"מפני שהמקומות הקבועים הם במקום בית המקדש כדאמרינן מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וכמו שהמקדש חביב יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, כך מקום קביעות התורה (היינו ישיבה) חביב משאר בתי כנסיות ובתי מדרשות שאינם קבועים".

מפחיד לומר אך חז"ל מחדשים כאן שבדור שלנו ישיבת הכותל היא בית המקדש, והוא הדין לכל ישיבה ואין זה משנה אם זו מיר, מרכז או הר המור. צריך לשאול את עצמנו האם אנו באמת שומעים וחיים את הדברים הגדולים האלו ומתייחסים למקומות הקבועים לתורה כבית המקדש.

תפילה בציבור במקום הקבוע ללימוד כמוה כעבודת בית המקדש, כך היה אומר הרב דסלר זצ"ל ע"פ דברי רבינו יונה אלה. בלימוד התורה והתפילה שלנו אנו עובדים במקדש. עם מעלת הציבור ומעלת בית המדרש והישיבה זו תפילה אחרת לחלוטין. עכשיו אנו קצת מבינים למה כיוון הרב שך זצ"ל בדבריו לאותו אברך.

דברים גדולים עוד יותר זכיתי לראות בדברי רבינו יונה בברכות. הזכרנו בשבוע שעבר את הגמרא בברכות¹⁰ לגבי התפילה במקום הלימוד המספרת על האמוראים שהעדיפו להתפלל במקום לימודם (ואולי אף בלא מניין) יותר מכל שלושה עשר בתי הכנסת שהיו במקום. בהקשר זה דורשת הגמרא את הפסוק "אהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב"¹¹ ודורשת שאוהב ה' שערים המצוינים בהלכה מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות. מסביר רבינו יונה¹² שאין לפרש שהפסוק משמיענו שהקב"ה אוהב בתי כנסיות ומדרשות יותר משאר בתים שהרי ברור שבתי מדרשות הם מקום מיוחד ומקודש יותר מכל מקום, אלא יש לפרש שבא ללמד אותנו על חשיבות המקומות המצוינים (כלומר הקבועים) ללימוד יותר משאר בתי כנסיות ומדרשות. מבאר שם רבינו יונה דברים המדהימים את כל המתבונן בהם (למי שאינו מתבונן בלאו הכי הכל נראה אותו דבר..):

"ודאי רוצה לומר שאוהב הקב"ה שערי ציון מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכמו שאוהב בית המקדש יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות כך אוהב השערים המצוינים בהלכה".

כשם שבית המקדש יותר אוהב מבתי כנסיות שהם מקדש מעט, כך אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, מקומות שלומדים בהם כבא קמא ושבת ומעיינים בדבר ה' זו הלכה:

¹⁰ ח.

¹¹ תהלים פז ב

¹² ד. (בדפי הרי"ף) ד"ה אוהב

ועננו בורא עולם

התייעצתי בעניין עם גדולי הדור, ואנו נתחיל בע"ה להוסיף 'ועננו בורא עולם במדת הרחמים בוחר בעמו ישראל להודיע גדלו והדרת כבודו'.

נתחיל להוסיף 'ועננו' בשומע תפילה ע"י הש"ץ פעם אחת ביום, וכן מי שנוהג לבקש בקשות מליבו בשומע תפילה, וכדאי לבקש. יש שם בקשות נפלאות שאף הספרדים המאריכים ב'ברך עלינו' אינם אומרים, על כל מה שנוגע לנו, האיום האיראני ועוד נושאים המצריכים בקשה ותפילה, ומי יודע מה עוד חורשים עלינו אלה החושבים שאפשר לעשות שלום, איננו יודעים לאן זה הולך. הכל נמצא שם בבקשה הזאת: להציל את עם ישראל מכל מה שרוגש עלינו, פתיחת שערי שמים על הגשמים ועל כל שאר העניינים והצרות המקיפות את עם ישראל בכלל ובפרט. נראה לי שלפי מה שהסברנו נוכל להבין שזוהי המשמעות של תפילת 'ועננו בורא עולם', שאף שבעיקרה היא על עצירת הגשם בכל זאת אנו מבקשים בה על שאר הדברים, כיוון שהגשם הוא ביטוי לכל הדברים בהם ה' משפיע רצון לעם ישראל.

אנו ציבור, ויש לנו כח של "א-ל פְּבִיר וְלֹא יִמָּאָס"¹⁵ כאן בבית המדרש, תפילת לומדי תורה במקום של תורה, במקום הגדול והקדוש הזה, וה' יקבל תפילתנו ברצון.

בראשונה התכוונתי בדברי למעלת התפילה בישיבה ותפילה בציבור בכלל, אבל יש נושא נוסף הדורש את התיחסותנו, ודווקא מתוך הכרת המעלה של התפילה בישיבה, במקום בו אנו לומדים תורה.

ארץ ישראל צמאה למים והשמיים בכ"ג כסלו, ערב חנוכה, שמים כחולים של קיץ, יפים ומאירים.

המשנה בתענית¹³ אומרת שמר"ח כסלו כבר קובעים תעניות ציבור, לא רק ליחידים. בזמן שהיה בית דין, במצב כזה היו מתחילים מר"ח כסלו לצום כל שני וחמישי, בסידרה הראשונה שש תעניות, ובסדרה השנייה שבע תעניות מערב עד ערב כדוגמת יום הכיפורים. היום היינו צריכים להימצא כבר בסידרה השנייה. אין לנו בית דין שיגזור תעניות, אבל כל לב שחושב ומרגיש רואה שיש כאן דבר שאי אפשר להתעלם ממנו. שמא יחשוב החושב שכיום אין זה נורא שיש עצירת גשמים כיוון שב"ה השתכללנו ואנו מתפילים מי ים, אבל נדמה שיש כאן משהו חמור יותר, והוא סגירת שערי השמיים. עצירת הגשמים היא ביטוי של מצב השמיים – כאשר יורדים גשמים השמיים פתוחים. אנו אומרים "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר"¹⁴, משמעות הפסוק היא שהקב"ה עוצר את השמים ואחת התוצאות שאנו מרגישים היא שלא יהיה מטר, אך שורש הדברים הוא סגירת השמיים, והדברים מפחידים. אנו כציבור של לומדי תורה ותלמידי חכמים כאן במקום הקדוש הקרוב כ"כ לבית המקדש ממש, במקום שבו עבודתנו היא כעבודת המקדש כפי שלמדנו היום, צריכים להתעורר לעניין הזה. כדרכי

¹⁵ איוב לו ה

¹³ א ה
¹⁴ דברים יא יז

